Calendarius et tempus romanus

Autor:
Data de publicació: 01-11-2009

Introducció

Al llarg de les èpoques homes i dones es van veure en la necessària tasca d'administrar el seu temps, no tant per plaer sinó més aviat per necessitat. Amb la divisió cronològica del temps semàntic es va aconseguir de manera eficaç, per primera vegada en la història, predir les estacions de l'any, els períodes en què el bestiar donés el seu cria o la data de floració dels cultius fruiters. Permetent-los així a la gent primitives planejar la seva vida de forma més organitzada, en si la divisió del temps va ser un factor determinant per a l'establiment de la societat urbana. Al principi els calendaris van ser mers recomptes de dies que no servien més que a la tasca de "predir" les èpoques dels diferents cultius. Si bé és discutible l'origen de les innovacions en l'àrea, sí que podem afirmar que van ser Roma i Grècia les que van crear una divisió del temps tan eficient i útil que encara avui, mil·lennis després, se segueix utilitzant un d'aquests sistemes. Amb la creació dels calendaris utilitaris i complexos, aptes a tot tipus de tasques, veiem una evolució que va des dels més simples que marcaven estacions a veure uns altres que fins dividien els tipus de dies i setmanes en un ordre cronològic marcat i específic. És lògic assumir que una civilització tan longeva com la Romana no va tenir un sol calendari. L'avanç social i tecnològic els va portar amb si la necessitat d'adaptar el calendari als nous coneixements que s'anaven obtenint. És així que veiem la transformació del calendari Soli-lunar en el calendari Julià, el qual és l'absoluta base del calendari Gregorià que utilitzem els Occidentals avui dia. Aquest article es basarà principalment en el calendari antic, el qual és de fonamental comprensió per tenir un millor enteniment de Roma i la seva història. Com veurem el calendari mateix va arribar a tenir pes polític.

Bases astrològiques i religioses

El calendari antic estava basat sota un context purament astrològic. Regit sota les idees i plantejaments de Ptolemeu, Plató i Pitàgores, és a dir, una mirada geocèntrica de l'univers. La Terra era inamovible i tots els objectes celestes a l'univers giraven al voltant d'aquesta. Tenint en compte l'anterior podem assumir la utilització dels objectes celestes més visibles com a referència, és a dir, la ubicació del Sol i la Lluna respecte a la Terra. D'aquesta manera neix el calendari sol-lunar. Sent el Sol el que marqués l'any i la Lluna els mesos. Un any es calculava sobre la base del pas del Sol per un mateix punt en dues oportunitats, el que actualment sabem que ocorre a causa de l'òrbita de la Terra al voltant d'aquest i no al contrari com creien els antics; d'altra banda el mes s'obtenia calculant el lapse en què la Lluna anava de Lluna plena a Lluna plena.
No obstant això el mètode no era perfecte, la manca de concordança entre la durada dels anys solars, 365 dies, i els anys lunars, 360 dies, comportava un desfasaje inevitable en el mesurament del temps que s'intensificava amb el pas dels anys. La solució es va obtenir intercalant un mes cada cert període de temps, per equilibrar així l'any solar amb la piga. Els encarregats d'assignar i controlar aquest "pegat" en el mesurament eren els sacerdots i estudiosos, encara que generalment la seva implementació resultava poc reeixida. Atès se solia introduir el temps sobrant com era degut, el passar del temps incrementava aquest problema fins al punt que les inconsistències entre el calendari i les estacions de l'any van fer que Juli Cèsar es veiés obligat a replantejar i enviar a redissenyar el calendari per complet. Donant origen d'aquesta manera a l'calendari Julià.
Alguns mesos del calendari eren nomenats en honor a una deïtat, i se solia retre tribut a aquests déus i deesses en els seus mesos respectius. També així mateix la divisió interna dels dies al Fasti consagrava certs dies als déus. Els kalendaes a Juno, els Idus a Júpiter, etc. -En aquest mateix article a tractarem el tema en profundidad.-

Nota: Per veure una llista amb els noms dels mesos dirigeixi al quadre sinòptic , on s'enumera en detall el nom en Català, el seu semblant en Llatí i una breu ressenya del seu significat.

bases històriques

A nivell històric trobem diversos treballs d'escriptors i historiadors de l'època que ens porten llum al funcionament i aplicació interna del calendari antic. Ovidi -sent aquest un dels referents més importants que tenim-en la seva obra NASONIS FASTORUM LIBER SEXTVS dóna detalls puntuals i molt rics sobre el sistema de datat; Varrón i Titus Livi també ens presenten amb evidències i cites sobre com era el mètode utilitzat, les tradicions i costums, etc. Més endavat en el temps, entrada l'època Imperial, tenim els relats de Macrobi, Plutarc, Dión Casio i diversos autors més que ens ajuden a tancar la imatge general del que representaven tant el calendari antic com el Julià. És gràcies a aquests escriptors i investigadors del món contemporani que podem saber a la perfecció la utilització dels diferents calendaris al llarg dels segles en el món Llatí. Potser una de les troballes més importants no es troba en els llibres de text sinó en l'antiga ciutat de Antium. Aquí va ser on el 1915 es va descobrir el Fasti ANTIATES maiores, un dels més complets fasti -calendario- amb què es compta en l'actualitat, ja que els descoberts anteriorment no eren més que diminuts fragments escampats per tot el món Llatí. Gràcies a aquest Fasti avui dia podem saber les diferents dates tant civils com religioses. Veurem més sobre això en uns instants.

El calendari romà antic seus orígens i característiques

Els orígens de les versions més antigues del calendari romà encara estan sota una fervent disputa entre els escolars especialitzats en el tema. Si bé l'especulació és molt gran, en l'últim segle gràcies a l'avanç de l'antropologia, l'estudi històric i l'etnografia es van poder deixar en clar diversos aspectes que fins fa poques dècades enrere eren un tant ambigus o totalment desconeguts.
Els romans prenen part del seu calendari del grec. Al principi aquest consistia de 304 dies els quals conformaven els 10 mesos totals del calendari més primitiu, aquests mesos eren: Martius 31 dies, Aprilis 30 dies, Maius 31 dies, Iunius 30 dies, Quintilis 31 dies, Sextilis 30 dies, September 31 dies, October 30 dies, November 31 dies, December 30 dies. En particular aquesta versió del calendari romà era pràcticament un calendari exclusivament lunar, completament regit pels períodes de la Lluna. Podem notar que en el calendari a març, Martius, era el mes que donava principi a l'any ja que aquí passa l'equinocci de primavera. Tenint en compte això deduïm que era de certa forma un calendari perpetu, aplicable de la mateixa manera en tots els anys. Si bé és molt poc probable es creu que aquest calendari va ser introduït per Romulus, primer rei i fundador de Roma -almenys segons explica la llegenda-. Al principi dos mesos eren ignorats, exactament uns 61 dies, el que ens resulta obvi en veure que només tenien deu mesos per any. Els mesos ignorats tocaven en l'època hivernal. Durant el període que ocupaven aquests mesos es vivia una mena de període festival esperant la primavera, on el nou any començaria. Amb el pas del temps aquesta falta es va anar fent cada vegada més evident a presentar-se un desfasament important a les estacions i el que assenyala el calendari, la solució a aquest problema es va aconseguir amb Numa Pompilius. Si bé no és totalment segur que fos el que va afegir els dos mesos restants -Januarius i Februarius- com els dos mesos hivernals per fer. En el procés va reduir la quantitat de dies dels mesos de 30 dies a 29, quedant els mesos d'aquesta manera: Martius 31 dies, Aprilis 29 dies, Maius 31 dies, Iunius 29 dies, Quintilis 31 dies, Sextilis 29 dies, September 29 dies, October 31 dies, November 29 dies, December 29 dies, Ianuarius 29 dies, Februarius 28 dies.Elevant d'aquesta manera la quantitat de dies de 304 a 355, el que encara portava problemes i presentava limitacions.

El calendari Republicà (pre-julià)

Una nova i extensiva modificació va ser realitzada per l'etrusc Tarquini Priscio, aproximadament en el 153 AC, en un intent d'adaptar el calendari lunar al solar, en si es va veure en la necessitat de retocar-per fer-ho més d'acord als canvis estacionals. Aquest sistema és conegut com el Calendari Republicà o pre-julià -Actualment hi ha una discussió molt forta sobre si en aquest període el principi de l'any es va córrer a gener, o seguir al març. La versió més acceptada és que, com veurem en la part del calendari Julià, Juli Cèsar va córrer el principi de l'any a gener per planejar les campanyes militars amb més temps a l'hivern. És important aclarir que els romans feien els seus plans estratègics i traçats militars al principi de cada any-. Una de les modificacions per arreglar el problema dels dies que falten va ser l'agregat d'un tretzè mes conegut Mercedoinus -nomenat d'aquesta manera per Plutarc en els seus relats sobre la reforma del calendari per Julio Cèsar-, ja que tot i la inserció de els nous mesos encara es trobava un desfasament entre els mesos lunars i l'any solar que feia que les dates s'anessin corrent amb el passar de les estacions. Mensis Intercalaris o Mercedoinus es va implementar per solucionar això i any per mig. Situant-se després d'Febrarius, afegia de 22 a 23 dies. Els anys que contenien aquest mes passaven a tenir un total de 377 o 378 dies, equilibrant d'aquesta manera el desfasament temporal. Ja entrada la República, aquests mesos intercalaris eren establerts pel Pontifex Maximus, i la seva durada era variable. El seu objectiu original era intercalar dies a l'any per fer-ho d'acord amb les temporades i eliminar el desfasament del temps. No obstant això gradualment va esdevenir una eina política. Això va crear un gran problema, la manipulació d'aquests dies addicionals generalment es realitzava amb interessos en ment: la votació d'un funcionari, el terme d'un càrrec polític, etc. Fets que van portar a un desfasament de diversos mesos per al final de la República.

Un dels Fasti més complets que s'han trobat. En el podem veure com s'organitzaven els dies. En aquest mateix article, s'analitzarà això en profunditat.

La divisió dels temps hores, dies, mesos i anys

Dies i hores

Els dies es dividien en 24 hores, de les quals 12 marcaven el dia i 12 la nit. Si bé això pot reflectir una semblança amb la manera actual de mesurar els dies, el procés era molt diferent. Les hores eren variables és a dir, que cada hora tenia el seu lloc en el dia i variava si el dia era més curt o més llarg. El començament del dia es donava amb la sortida del Sol i al final del dia arribava amb la següent sortida del Sol. Com tots sabem, els dies, referint-nos als moments de llum i Sol, poden ser més llargs depenent de l'estació de l'any . A l'estiu el dia durarà més que la nit, i la nit es prolongarà més que el dia a l'hivern. Una cosa que portaria molts problemes a la manera d'assignar les hores establertes. La solució va ser implementar hores versàtils adequades a l'època de l'any. És aquí on rau una de les majors diferències amb la nostra manera actual de mesurar el temps. Per exemple a partir del 21 de juny, quan els dies per la seva estació es feien més llargs, les hores romanes tindrien l'equivalent a 1 hora amb 16 minuts de la nostra escala temporal. El 21 de desembre, quan les nits passaven a allargar-se, les hores del dia passarien a tenir l'equivalent a 44 minuts actuals. No sempre eren exactament 1 hora amb 16 minuts a l'estiu i 44 minuts a l'hivern. El temps relatiu d'aquestes variava depenent del dia, és a dir, com més s'acostés l'estiu més s'anava allargant el dia i com més s'anava acostant l'hivern més s'escurçava el dia, allargant-se i escurçant les hores juntament amb aquests. Hi havia dos dies en què les hores romanes equivalien a 60 minuts exactes. Era durant els equinoccis de Març 21 i 21 set.

No hem d'assumir per això que aquesta costum podia portar-li cap problema als romans. Si tenim en compte que aquest sistema era normal per a ells i que s'utilitzaven rellotges de Sol. Els quals estaven dividits en 11 línies que tallaven la circumferència del rellotge a grills -11 i no 12 ia que quan l'ombra de la bandera es posés sobre la primer línia significava que ja havia passat la prima hora-. Llavors ja que el temps d'exposició del Sol a l'hivern és menor que a l'estiu, podem observar que el temps que mesurarà el rellotge de Sol s'adequa a la utilització d'hores més curtes i hores més llargues.
Les hores eren prima hora, secunda hora, tertia hora, quarta hora, cinquena hora, sisena hora, setena hora, vuitena hora, nona hora, desena hora, onzena hora, dotzena hora.

Temps exclusius a la ciutat de Roma -ja que són els adequats en aquesta latitud, en altres ciutats romanes depenent de la seva latitud podien variar-. Comparativa de l'espai temporal de les hores romanes relacionades a les nostres hores actuals.

hivern

hora
des
fins

I. prima
07:33
08:17

II. secunda
08:17
09:02

III. tertia
09:02
09:46

IV. quarta
09:46
10:31

V. cinquena
10:31
11:15

VI sisena
11:15
00:00

VII. setena
00:00
00:44

VIII. vuitena
00:44
13:29

IX nona
13:29
14:13

X. desena
14:13
14:58

XI. onzena
14:58
15:42

XII duodecima
15:42
16:27

estiu

hora
des
fins

I. prima
04:27
05:42

II. secunda
05:42
06:58

III. tertia
06:58
08:13

IV. quarta
08:13
09:29

V. cinquena
09:29
10:44

VI sisena
10:44
00:00

VII. setena
00:00
13:15

VIII. vuitena
13:15
14:31

IX nona
14:31
15:46

X. desena
15:46
17:02

XI. onzena
17:02
18:17

XII duodecima
18:17
19:33

El següent quadre sinòptic ens donarà una comparació dels dies Romans amb els dies en Català.

Significat dels noms dels dies

nom original

significat

Nom en Català

dies Solis
Dia del Sol

diu-menge (dominus)

dies Lunae
Dia de la Lluna
di-lluns

dies Martis
Dia de Mart
di-marts

dies Mercuris
Dia de Mercuri (Hermes)
di-mecres

dies Iovis
Dia de Júpiter
di-jous

dies Veneris
Dia de Venus

di-vendres

dies Saturni
Dia de Saturn
dis-sabte

Aclariment: Si desitja veure l'equivalència de les deïtats romanes amb les gregues i la seva funció, aneu a la taula comparativa.

Les setmanes.

Si bé no hi havia un concepte de setmana com la coneixem actualment, al principi es feien servir una mena de setmana de 8 dies -basada en la setmana "mercantil" etrusca-. 7 dies hàbils de treball i un vuitè dia de "negocis". Aquest vuitè dia era més aviat festiu i de descans. La gent l'utilitzava per a les seves tasques personals i generalment altres activitats recreatives. Si bé es va tractar d'implementar una setmana de 7 dies al llarg de l'Imperi mai es va aconseguir dur a terme o imposar el seu ús de manera regular. Va ser fins Constantino al 321 DC, que inspirat en la divisió dels dies del calendari Hebreu, va imposar una setmana de set dies. La diferència és que el dia de descans es va pasar al diumenge, per festejar la resurrecció de Jesús i no en el dissabte com en la versió Hebrea i la seu Shabbat. Anteriorment a la reforma de Constantí els mesos, si bé no es dividien en setmanes, es dividien en dies especials com veurem a continuació.

Divisió del mes.

Hi havia tres tipus de dies especials que es feien servir per classificar els diferents períodes del mes:

Els kalendae (kalendas. És probable certa confusió ja que el seu nom és en plural, però el kalendas era un sol dia): El primer dia del mes que es marcava amb el començament d'un nou cicle lunar. En aquest dia el pontífex dictava els següents dies del mes. Si bé es creu -per la lletra K al principi de la paraula- que Kalendae és d'origen etrusc també és acceptat que prové de calare, que significa anunciar, trucar. Això concordaria exactament amb que els kalendae eren els dies en què els pontífexs anunciaven els altres dies del mes.

Els dies Nonas (Senars): Ocorrien nou dies abans dels idus, al 5è -per als mesos curts: gener, febrer, abril, juny, juliol, setembre, novembre i desembre- o al 7è dia del mes -per als mesos mes llargs: març, maig, agost i Octubre-. eren també regits per les fases lunars i el mateix Pontifex Maximus s'encarregava de assignar-los. El Rex sacrorum, que era l'anunciant dels festius i festivals al mes, generalment establia els sacra pública en els dies senars.

Els Idus -dividir- (Idos en Català): Eren també altres dies marcats pel pontífex. Ocorrien en els dies 15 de cada mes que contingués 31 dies, i els dies 13 dels mesos que no tinguessin 31 dies. Aquests dies es calculaven sobre la base de la Lluna plena. A causa de que la lluna entra en aquest estat aproximadament a la meitat de cada cicle lunar. D'aquí la classificació "idus", com vam dir dividir. La importància d'aquests dies era notòria, ja que la Lluna plena i que estiguin dedicats a Júpiter els atorgava gran atenció religiosa entre la població.

Els pridie: Aquests dies eren els dies abans dels dies especials. Per exemple pridie idus Octobris, es llegia com el dia anterior al idus d'octubre. Del següent obtenim que hi havia tres pridie, pridie Nonas, pridie Idus, pridie Kalendae.

Utilitzant aquestes tres dates divisores podem saber la manera en com els romans comptaven els dies. No ho feien de la manera lògica actual, utilitzant nombres ordinals. Sinó que es basaven en separar el mes en els dies especials. Es comptaven quants dies faltaven per a aquesta data -tenint en compte que la manera d'explicar dels romans incloïa al dia actual -. Per exemple, si estàvem en un dia dimarts i el Idus toqués un Dijous, no ens referirem com que falten dos dies per al Idus (dimecres i dijous), sinó que ens referirem al fet que falten 3 dies per al Idus, incloent el dia actual en el recompte (dimarts, dimecres i dijous). Al principi pot resultar una mica confús, però això no ho és tan així. Ens remetrem a un exemple pràctic per entendre-ho. El 2 de juny era conegut com IV Nonas Iunonius, això ho interpretem com "falten 4 dies per a les nonas de Juny".

Distribució dels dies al llarg de l'any

Mesos de 31 dies
Mesos de 29 dies
Mesos de 28 dies

Martius, Maius, Quintilis,
Octobris
Aprilis, Iunonius, Sextilis,
Septembris, Novembris,
Decembris, Januarius
Februarius

dia
Noms en Llatí (Nonas = senars, idus = idus)

1
Kalendas
Kalendas
Kalendas

2
Ante diem VI Nonas
Ante diem IV Nonas
Ante diem IV Nonas

3
Ante diem V Nonas
Ante diem III Nonas
Ante diem III Nonas

4
Ante diem IV Nonas
pridie Nonas
pridie Nonas

5
Ante diem III Nonas
nonas
nonas

6
pridie Nonas
Ante diem VIII idus
Ante diem VIII idus

7
nonas
Ante diem VII idus
Ante diem VII idus

8
Ante diem VIII idus
Ante diem VI idus
Ante diem VI idus

9
Ante diem VII idus
Ante diem V idus
Ante diem V idus

10
Ante diem VI idus
Ante diem IV idus
Ante diem IV idus

11
Ante diem V idus
Ante diem III idus
Ante diem III idus

12
Ante diem IV idus
pridie idus
pridie idus

13
Ante diem III idus
IDUS
IDUS

14
pridie idus
Ante diem XVII kalendas
Ante diem XVI kalendas

15
IDUS
Ante diem XVI kalendas
Ante diem XV kalendas

16
Ante diem XVII kalendas
Ante diem XV kalendas
Ante diem XIV kalendas

17
Ante diem XVI kalendas
Ante diem XIV kalendas
Ante diem XIII kalendas

18
Ante diem XV kalendas
Ante diem XIII kalendas
Ante diem XII kalendas

19
Ante diem XIV kalendas
Ante diem XII kalendas
Ante diem XI kalendas

20
Ante diem XIII kalendas
Ante diem XI kalendas
Ante diem X kalendas

21
Ante diem XII kalendas
Ante diem X kalendas
Ante diem IX kalendas

22
Ante diem XI kalendas
Ante diem IX kalendas
Ante diem VIII kalendas

23
Ante diem X kalendas
Ante diem VIII kalendas
Ante diem VII kalendas

24
Ante diem IX kalendas
Ante diem VII kalendas
Ante diem VI kalendas

25
Ante diem VIII kalendas
Ante diem VI kalendas
Ante diem V kalendas

26
Ante diem VII kalendas
Ante diem V kalendas
Ante diem IV kalendas

27
Ante diem VI kalendas
Ante diem IV kalendas
Ante diem III kalendas

28
Ante diem V kalendas
Ante diem III kalendas
pridie kalendas

29
Ante diem IV kalendas
pridie kalendas
-

30
Ante diem III kalendas
-
-

31
pridie kalendas
-
-

Les feriae

El seu nom Llatí manté una semblança amb el terme en Català, festius. Eren un dia de descans, encara que la seva relació amb la religió era fonamental. Dies feriatus era com es coneixien i podien dividir-se en feriae publicae i privatae. Els de tipus stativae eren de data fixa i els conceptivae marcats pels pontífexs. A continuació una llista dels diferents feriae i els seus corresponents abreviatures: AGO agonàlia, ARM Armilustrium, CAR Carmentalia, CER Cerialia, AMB Consualia, DIV Divalia, EQU Equirria, FER Feralia, FON Fontinalia, FOR Fordicia; FUR Furrinalia, LAR Larentalia, LIB Liberalia, LUC Lucaria, LUP Lupercalia, MAT Matralia, MED Maditrinalia, NEP Neptunalia, OPA opiconsívia, PAR Parilia, POP poplifugia, PER Portunalia, QRCF Quando Rex Comitiavit Fas, QSDF Quando Stercur Delatum Fas, QUIN Quinquatrus , QUIR Quirinalia, REG Regifugium, ROB robigàlia, SAT Saturnalia, TER, Terminalia, TUB Tubilustrium, VEUS Vestalia, VIN Vinalia, Volk Volcanalia, VOLT Volturnalia.

Abreviatures i lletres dels Fasti

Els Fasti -els calendaris que es dibuixaven sobre plaques de marbre o parets- les abreviacions utilitzades eren les següents: Kal = Kalendas; ad = Ante diem -dia anterior-; Prid. = Pridie -el dia abans-; Non. = Nona; Id. = Idus. Així mateix cada dia tenia una sèrie de lletres que no només identificaven el dia sinó que a més les seves característiques: F = dies fasti, dies en què diferents transaccions comercials podien ser conduïdes. Aquests dies perdien el seu caràcter comercial quan un feriae conceptivae es superposava. N dies nefasti, dies en què transaccions comercials o votacions públiques no podien ser conduïdes; A endotercissus, dies en que certes transaccions comercials eren permeses. C dies comitiales, dies en que les reunions públiques, comunament conegudes com comitia, eren portades. NP festivitats públiques; D per lletra nundial, que marcava el primer dia del mes intercalar. A part d'aquestes lletres cada dia tenien lletres que anaven de la A a la H assenyalant, les quals es repetien en sèries successives per les restes dels dies.

Per comprendre millor el que s'ha dit ens remetrem a un exemple gràfic:

Any de referència i mesurament cronològic dels anys

En l'era Republicana els anys es mesuraven en base als que van ocupar el càrrec de Cònsol, és a dir que no s'explicaven literalment. Vegem un exemple d'això: L'any que actualment anomenem 49 AC, per als Romans, seria anomenat com "L'any dels cònsols de Claudius Marcellus i Cornelius Lentulus". Posteriorment per qüestions de conveniència es va començar a utilitzar un sistema de datat en base a una data patró -exactament com ho fem avui en dia-. Els anys es mesuraven en relació a la fundació de Roma, la qual data del 753 AC -Si bé no és l'única data que s'estudia és la més acceptada actualment-. El terme en Llatí per definir l'any patró era Ab Urbs Condita, i s'abreujava AUC. Per tant l'any en què va néixer Juli Cèsar, per a nosaltres 100 AC, l'equivalent romà seria 653 AVC -recordem que urbs en Llatí és VRBE-. Tenint en compte aquestes dues dades podem dir que la nostra denominació moderna 49 AC, per als romans seria "L'any del consolat de Claudius Marcellus i Cornelius Lentulus" o el 461 AVC
Una cosa a tenir en compte quan es llegeixin textos originals i es pretengui calcular les dates que subministren els autors és que no tots els romans estaven d'acord respecte a l'any de la fundació de Roma, de manera que és normal trobar diferents dates per a un mateix any en particular en base als càlculs propis de l'autor.

Curiositats

Regifugium era la festa que marcava el cap d'any al febrer, aquesta festa estava associada a la Terminalia - últim dia de l'any-.
Donada la manipulació política del calendari i mètodes poc eficients per calcular els mesos intercaleres, el calendari prejuliano va arribar a tenir un error tal de 4 mesos pel que fa a les estacions de l'any.
Una de les millors maneres de saber que tan desfasat estava el calendari antic pel que fa a l'estació anual és llegint les cròniques de batalla. En aquestes gairebé sempre es cita el clima i el mes de l'any en què van ocórrer.

El famós historiador Will Durant en una lectura per a un grup universitari va proposar que les dates divisòries (idus, Nonas, etc.) tocaven generalment en dies imparells ja que era molt difós creure que els números parells portaven mala sort.
El sistema amb el qual els romans comptaven els dies del mes -per divisores- va durar fins ben entrada l'Edat Mitjana. Això es pot observar en els treballs literaris seculars de l'època.
La palaba nefast prové dels dies nefasti. Si bé no tenien cap caràcter que indiqui una tragèdia o un mal dia, gradualment la població els va començar a considerar dies foscos.